

Emlékeztető az Érintésvédelmi Munkabizottság 2005. február 2.-i üléséről

A Munkabizottság – decemberi határozatának megfelelően – az ülés első pontjaként az új villamos berendezések első felülvizsgálatáról a tűzoltóság felé adandó nyilatkozatával foglalkozott. A Munkabizottság az októberi ülés jegyzőkönyvében megadott tervezői és kivitelezői nyilatkozatszöveget továbbra is megfelelőnek tartotta, ahhoz módosító indítványt nem tett. Cserpák János kts. némileg kétségbe vonta a tervezői nyilatkozat szerepét, véleménye szerint a kivitelező mindig szakvállalat, ennek megfelelően feladata a tervek felülbírálása is, ezért nem helyesli az, hogy a kivitelező nyilatkozatában a tervekre való hivatkozással kibújjon a felelősségvállalás alól. Rövid vita után az a nézet alakult ki, hogy ezt a kérdést nem lehet általánosságban rendezni: egy fürdőszoba villanyszerelésénél a kivitelező nyilván nem szerelhet a fürdőkádat határoló falrészbe dugaszolóaljzatot akkor sem, ha a tervben ez így szerepel; de egy bonyolult kémiai gyártósor ellátó villamos berendezés kivitelezésénél nem lehet feladata a tervező kémiai szakvállalat terveinek felülbírálata (különösen most, amikor a tervező – felelősségvállaló nyilatkozat kiadása mellett – eltérhet a szabványkövetelményektől.

Nagyobb volt a vita arról, hogy helyes-e, ha az első ellenőrzést (felülvizsgálatot) minden esetben a szerelést végző kivitelező maga végzi, s ennek alapján ő adja a nyilatkozatot, vagy e helyett az első felülvizsgálatot szükségszerűen (erre képesített) független felülvizsgálónak kell végeznie, s ha ő végzi, akkor hogyan alakul a tűzoltóságnak átadandó irat formája. Ezt a kérdést véglegesen, egyértelműen és kötelezően csupán jogszabály (feltételezhetően a Villamosenergia Törvény alapján a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium által kiadandó Villamos Biztonsági Szabályzat) rendezheti, annak kiadásáig az Érintésvédelmi Munkabizottság álláspontja csupán a műszaki szempontokat figyelembe vevő irányelvként szolgálhat.

A jelenleg hatályos jogszabályok [a tűzoltóságról szóló 1996. XXXI Tv 21.§. (3) bek., a munkavédelemről szóló 1993. XCIII. Tv 19.§. (2) bek.] egyértelműen tervezői és kivitelezői *nyilatkozatot* írnak elő. Az 1957. IV. államigazgatási törvény 26.§. (3) bek ugyancsak "az ügyfél *nyilatkozatát*" említi fő bizonylatként, amit – aggály esetén – szemle, szakértői vélemény vagy szakhatósági (ez villamos berendezések esetén a Műszaki Biztonság Felügyelőség) eljárás egészíthet ki. Az igaz, hogy a 35/1996 (XII.29) BM rendelettel kiadott OTSZ 39.§.(1) kimondja, hogy "A létesítmény, építmény villamos berendezéseit nemzeti szabványok szerint kell létesíteni, használni és felülvizsgálni"; de a 2002. évi CXII Tv értelmében ma már szabvány betartását jogszabállyal sem lehet kötelezővé tenni. Ezért a tűzvédelmi törvény 2004. évi XXIX törvény szerinti módosítása egyrészt azt mondja ki, hogy "Ahol e törvény, illetve végrehajtási rendelete kötelezően alkalmazandó szabványt említ, ott a vonatkozó műszaki követelményt kell alatta érteni." Ugyanezen módosítás szerint: "tűzvédelmi biztonságossági műszaki követelmény tűzvédelmi biztonsági követelményeket megállapító jogszabály, európai közösségi jogi aktus, honosított harmonizált szabvány hiányában a belügyminiszter rendeletében meghatározott biztonságossági követelmény." Mivel az Európai Unió egyelőre csak a nemzetközi forgalomban is szerepelhető termékekre ad ki direktívákat, létesítményre nem, tehát direktíva hiányában nem létezhet ahhoz harmonizált szabvány sem. (Ne tévesszen meg senkit az, hogy az MSZ 2364 egy európai "harmonizációs dokumentum" honosítása, ez az elnevezés nem valamely direktívához harmonizált szabványt, hanem csupán olyan műszaki követelményeket tartalmazó kiadványt jelent, amitől az egyes nemzetek – előzetes bejelentések alapján – eltéréseket is rendszeresíthetnek.). Mivel pedig a Belügyminiszter erre vonatkozó rendeletet nem adott ki, jogszabályilag csupán a nyilatkozat ténye van szabályozva, az ennek alapjául szolgáló

vizsgálat (amit az MSZ 2364-610:2003 már nem felülvizsgálatnak, hanem "ellenőrzés"-nek nevez) formája és tartalma nincs. Megjegyzendő, hogy a képesítések szükségességét szabályozó 5/1997. (III.5.) IKIM rendelet ugyan "Erősáramú berendezések felülvizsgálása, minősítő nyilatkozat megtétele" tevékenységet nevez meg, de az ehhez feltételül megjelölt OKJ 07 90 05 szakképesítés (FEOR 3152) megnevezése "Erősáramú berendezés *időszakos* felülvizsgálója".

Mindez a rövid, s tömörsége miatt nehezen követhető jogi összefoglaló számunkra csupán annyit jelent, hogy az új villamos berendezések ellenőrzésére és ennek dokumentálására vonatkozó állásfoglalásunkat a műszaki szempontok alapján szabadon alakíthatjuk ki, ebben jogszabályok nem korlátoznak.

Mind az újonnan létesített villamos berendezések jellege és jelentősége (egy külön épületben való elhelyezés miatt építési engedélyt igénylő nyári konyhától egy országos erőművig), mind a tervek formája és tartalma (szerelői vázlattól szaktervező vállalat által kiadott és a beruházó által zsúrizett részletes tervdokumentációig), mind a tervezők és kivitelezők, valamint a képesített felülvizsgálók képesítése, gyakorlata és felkészültsége egymástól olyan nagy mértékben különbözhet, hogy ezért műszakilag nem lenne megalapozott az új berendezések első felülvizsgálatnak elvégzésére való jogosultságot teljesen egységesen szabályozni. Legcélszerűbbnek az látszik, hogy azoknál a létesítményeknél, ahol van műszaki ellenőr, ott órá, ahol nincs, ott a beruházóra kellene bízni annak eldöntését, hogy az adott villamos berendezés első ellenőrzését a kivitelezőre vagy független felülvizsgálóra bizza. [Ha van műszaki ellenőr, akkor ez a 158/1997 (IX.26.) rendelet 2.§-a értelmében ez az ő hatáskörébe tartozik.] Ha ezt az első ellenőrzést nem a kivitelező, hanem képesített felülvizsgáló végzi, akkor ennek eredményét nyilván nem "kivitelezői nyilatkozat"-ban, hanem "*minősítő nyilatkozat*"-ban kívánatos rögzíteni. (A szokásos "minősítő irat" helyett azért látszik célszerűbbnek a "minősítő nyilatkozat" elnevezés, mert valamennyi erre vonatkozó jogszabály "*nyilatkozat*"-ot említ.) Ez az új berendezések első üzembe helyezését megelőző minősítő nyilatkozat nyilván csak "tűzvédelmi és tűzmelegelőzési (esetleg ezen felül érintésvédelmi) szempontból megfelelő" minősítést tartalmazhat. Ha a berendezés még ezekből a szempontokból javításra, módosításra szorul, akkor az ezeket tartalmazó jelentést, összefoglalást nem szabad "minősítő"-nek nevezni. Az eljáró tűzoltónak (aki az esetek döntő többségében nem villamos szakember) éppen ez ad biztonságot, hogy határozatának kiadásához elegendő, ha ennek az iratnak a meglétét és hitelességét vizsgálja, s nem kell a sorok között kutakodnia.

A "minősítő nyilatkozat" szövegére a Munkabizottság még nem adott szövegjavaslatot. Ennek megfogalmazásánál gondolni kell arra, hogy a rendeletek által eredetileg megkövetelt tervezői és kivitelezői nyilatkozat lényegében felelősségvállalást (garanciát) is jelent. Ezt a felülvizsgáló nyilván nem akarja (és megfelelő összegű felelősségbiztosítás nélkül nem is akarhatja) átvállalni. A termékek minősítő iratainál a tanúsító állomások az úrlap alján nyomtatott szövegben elbújtatják azt a kijelentést, hogy ők csupán a vizsgálatok megfelelő elvégzéséért és nem a termékek jóságáért vállalnak felelősséget. Ott azonban némiképp más a helyzet, mert hiszen a termékek közül csupán egyetlen mintadarab vizsgálatára került sor, itt pedig a teljes konkrét berendezést vizsgálta a felülvizsgáló. Ha a minősítő nyilatkozatban kifejezetten szerepelne egy ilyen felelősség-áthárító mondat, ez nyilván csökkentené a felülvizsgálatban a bizalmat. Ezért talán szerencsés lenne valami ilyen fogalmazás: "a vizsgálat eredménye szerint a berendezés tűzvédelmi és tűzmelegelőzési (esetleg ezen felül érintésvédelmi) szempontból megfelelő". Felmerülhet azonban a tűzoltóság részéről olyan kívánság is, hogy ez a nyilatkozat ne helyettesítse, hanem csupán kiegészítse a továbbra is kötelezően igényelt tervezői és kivitelezői nyilatkozatot.

A tűzoltóság számára kifejezetten előnyös, ha a "minősítő nyilatkozat" egyetlen (legfeljebb két-három) oldalból áll. A vizsgálat megrendelője (a beruházó vagy műszaki ellenőr) azonban egy ilyen rövid iratból nem látja a vizsgálat során elvégzett munka mennyiségét, így nem látja a felszámított munkadíj indokoltságát. Ezért (kizárólag ezért, valamint a felülvizsgálat reprodukálhatósága és a szakhatóság által történő ellenőrzésének lehetővé tétele érdekében) kívánatos – és a legtöbb esetben szükséges – ennek alátámasztására részletes jegyzőkönyvek (vagy ehhez hasonló, de más elnevezésű dokumentáció) elkészítése és a megrendelőnek való átadása. Az nyilvánvaló, hogy erre a vizsgálatra nem húzhatók rá egy-az -egyben a volt MSZ 10900 szabványnak a 2/2002 BM rendeletbe átvett szabályai, hiszen az a vizsgálat első sorban a berendezés állagromlásának, környezeti változásainak következményeire irányul, s számol azzal, hogy bizonyos hibák ideig-óráig fennmaradhatnak. Ez a vizsgálat vadonatúj berendezésekre vonatkozik, amelyeknél állagromlásról, környezeti változásokról nem lehet szó, s amelyeknek valamennyi hibáját még az üzembe helyezés előtt ki kell javítani. Ha az első ellenőrzés (vizsgálat) során mérések is elvégzésre kerültek, úgy ezek számszerű eredményét ebben a dokumentációban – természetesen – rögzíteni kell. (Az érintésvédelmi minősítő iratban ez mindenképpen kötelező.) Ezeknek a dokumentációknak a formáját a Munkabizottság jelenleg nem kívánja megszabni, az IEC legújabb – még tárgyalás alatt lévő – titkársági tervezete erre részletes, áramkörönkénti táblázatok kitöltését ajánlaná, ezt követelményként túlzottnak tartjuk. Szikora Ferenc és Arató Csaba tagtársaink ezekre célszerű megoldásokat dolgoztak ki. Mindketten az MSZ 2364-610 szakaszai sorrendjében, azokra tételesen hivatkozva adják meg ebben a minősítéseket. Szikora kts. javaslatai az időszakos ellenőrzések eddigi gyakorlatához hasonló. Arató kts. javaslatai pedig inkább a készülékek vizsgálóintézeti irataihoz hasonlóak. Mindkettőjük javaslata a célnak megfelelőek és a szabályokat teljes mértékben kielégítik, de a minősítéseknek nem a készülékfajták és elhelyezésük, hanem a szabványszakaszok szerinti összegyűjtése talán kissé megnehezíti az adott esetben szükséges javítások vagy módosítások áttekinthetőségét. Az viszont egyértelműnek látszik, hogy ezek a – viszonylag terjedelmes – munkaanyagok nem helyettesíthetők, hanem csupán alátámaszthatják a néhányoldalas minősítő nyilatkozatot (esetleg annak mellékletei lehetnek).

A Munkabizottság ezt követően – egyik tagjának kérdése alapján – áttért az érintésvédelmi műszerek hitelesítési kötelezettségére. Valamikor valóban az volt a törvényes előírás, hogy életvédelmi célokat szolgáló, valamint joghatással bíró mérésekre szolgáló mérőeszközöket legalább kétévenként hitelesíteni kellett. Ez az előírás azonban lényegesen megváltozott (finomodott). Ma a mérésügyi törvény (a többször módosított 1991. évi XLV. Tv) azt írja elő, hogy: "Joghatással járó mérést a mérési feladat elvégzésére alkalmas hiteles mérőeszközzel vagy *használati etalonnal ellenőrzött mérőeszközzel* kell végezni." Hitelesítésnek csupán az Országos Mérésügyi Hivatal vagy az általa elismert külföldi (hasonló jellegű) hivatal hitelesítő eljárása tekinthető. A "használati etalonnal" való ellenőrzést "kalibrálás"-nak nevezzük. ["A kalibrálás azoknak a műveleteknek az összessége, amelyekkel – meghatározott feltételek mellett – megállapítható az összefüggés a mérőműszer vagy a mérőrendszer értékmutatása, illetve a mérték, a hiteles anyagminta által megtestesített vagy használati etalonnal megvalósított érték (a helyes érték) között."]

Mivel az OMH csak a (kormányrendeletben tételesen felsorolt) kötelező hitelesítésű mérőeszközök hitelesítésére vállalkozik, – s az érintésvédelmi mérőműszerek nem tartoznak ezek közé – az érintésvédelmi műszerek nem hitelesíthetők, hanem csupán kalibrálhatók. A következő kérdés az, ki kalibrálhat ilyen műszereket? Elvben bárki, aki műszakilag (felszereltséggel és képzettséggel) képes erre. Jó lenne, ha államilag elismert (az 1995. évi XXIX Tv szerint a Nemzeti Akkreditálási Testület által az ilyen műszerek kalibrálására

"akkreditált") szervvel ("kalibrálólaboratóriummal") lehetne ezt végeztetni. Ilyen szerv azonban jelenleg nincs. Az akkreditálás ugyanis nem általános, mindenfajta villamos műszer kalibrálására szólhatna, hanem csupán az akkreditáló iratban tételesen felsorolt szabványok szerinti kalibrálási műveletekre. (Az akkreditálás hasonló egy iskolai bizonyítványhoz, amely azt igazolja, hogy az adott művelet elvégzésére – eszközökkel, képzettséggel és eljárási renddel – alkalmas a laboratórium.) Elvben tehát ilyen akkreditálást meg lehetne szerezni az MSZ EN 61557 szerinti célműszerek kalibrálására, a régebbi műszerek azonban nem felelnek meg ennek a szabványsorozatnak, tehát ezek kalibrálására – szabványban rögzített kalibrálási követelmények hiányában – elvben sem lehetne akkreditációt szerezni. Akkor hát kivel végeztessük ezt? A kormányrendelet azt írja elő, hogy "A mérőeszközgyártó, -javító és -kölcsonzó szervek, ... mérőeszközeik pontosságát használati etalonokkal kötelesek rendszeresen ellenőrizni." Legcélszerűbb tehát hozzájuk – vagy import műszer esetén a gyártó mű magyarországi képviselőjéhez – fordulni. (Nem tiltott azonban az sem, hogy más "öndeklarálással" erre magát alkalmasnak nyilvánított vállalkozóval végeztessék el, aki garantálja, hogy eljárása kielégíti az MSZ EN ISO/IEC 17025:2001 követelményeit).

Az utolsó erre vonatkozó kérdés, milyen gyakran kell a kalibrálást elvégeztetni? A kormányrendelet csupán azt írja elő, hogy "használati etalonnal kell rendszeresen ellenőrizni azoknak a joghatással járó mérés elvégzésére használt mérőeszközöknek a pontosságát, amelyeknek a hitelesítése nem kötelező." Jogszabály tehát nem határozza meg a kötelező gyakoriságot. Erre nem is lenne célszerű általános előírást adni, mert nyilván más és más gyakoriságot igényel egy mozgó alkatrészt tartalmazó analóg, és egy ilyen részt nem tartalmazó digitális műszer, s más a szükséges gyakorisága egy rendszeresen helyszíni mérésekre használt műszer kalibrálásának és megint más egy laboratóriumban őrzött, s ritkán használt műszeré. A szükséges gyakoriságot ezért legcélszerűbb a műszer gyártójának, szervizelőjének vagy kalibrálójának javaslata alapján meghatározni. (A legtöbb gyártó a naponta használt műszerek kalibrálási gyakoriságára fél évet, a ritkábban használtakéra egy évet javasol, de két évnél ritkább ellenőrzés műszakilag sehogyan se indokolható.)

Kádár Aba
az ÉV. MuBi. vezetője